

Program Slováckého krúžku v Brně

15. 6. (neděle) Účast mužského sboru na přehlídce mužských sborů U větřáku v Kloboukách u Brna.
21. 6. (sobota) 16–17 h. Vystoupení krúžkařského souboru v rámci akce Evropský svátek hudby (tanečníci, ženský sbor, muzika) na pódiu na Veselé ulici v Brně.
30. 6.–4. 7. Pobyt krajanů z Bele Crkve v Brně.
2. 7. v 18 hod. Mimořádná beseda u cimbálu s krajanly z Belé Crkve v Klubu Vojenské akademie na Šumavské.
29. 8. v 19 hod. Vystoupení mužského sboru na Staré radnici v rámci XIV. MFF Brno 2003.
29. 8. v 19 hod. Vystoupení muziky, tanečníků a ženského sboru v v Řečkovících v rámci XIV. MFF Brno 2003, po skončení pořadu beseda u cimbálu s krúžkovou muzikou.
30. 8. v 19 hod. Vystoupení muziky, tanečníků a mužského sboru na Nové radnici v rámci XIV. MFF Brno 2003.
17. 9. v 18 hod. Beseda u cimbálu v Klubu Vojenské akademie na Šumavské.

V Husárovi bylo dobre

Po dlouhé době se mohl krúžek ve středu 21. 5 představit publiku také novým komponovaným pořadem. Stalo se tak v divadle Husovická Aréna (zkráceně -lusAr) pořadem ...Ked sem sa narodiu, už sem byu bohatý, ježž autorsky připravil místostarosta Zdeněk Fajbus. Před téměř vyprodaným hledištěm se v pořadu představily všechny složky souboru Slováckého krúžku a mimořádně úspěšným vstupem i Slováček. Z. Fajbus pořad komponoval jako průřez folklórními zvyky od kolébky po smrt. V kolébce se představil i nejmladší člen krúžku, půlroční Václav Raštica, jehož ukolébával svým zpěvem ženský sbor. Slováček předváděl, jak si děti hrají na pečení chleba, působivé bylo regrútské pásmo v podání mužského sboru a taneční složky. Svíca na Kopanicích po regrútském pásmu přispěla ke zklidnění atmosféry zejména svými ne příliš známými písněmi, mimořádně úspěšný byl vstup, v němž tanečníci z Podluží, jižního Kyjovska, Horňácka a Kopanic předváděli, každý ve svém regionálním podání a kroji, zpěv a točivou "sedláckou" na slova Šak sa mě má milá pěkná zdáš... Závěr pak patřil hodovému veselí a konečně i tomu zklidnění na konci života,

připomenutému hornáckou písni Chvála Bohu, že sem sa narodiu... Průvodcem celého pořadu byly verše hornáckého básníka Rudolfa Kynčla, jejichž recitace se úspěšně zhostil sám autor pořadu. Bylo se na co dívat, pořad plynul zcela hladce, bez zádrhelů, takže lze jen chválit. Jak autora, tak účinkující.

-vš-

Beseda u cimbálu na hradě Veverí

V pátek 30. května uspořádal krúžek ve spolupráci se správou hradu Veverí besedu u cimbálu na jednom z hradních nádvoří. Počasí přálo, přišlo i několik diváků (dohromady se jich v průběhu večera vystřídala tak zhruba padesátka)... Krúžek se na besedě předvedl i několika tanci, představil se mužský i ženský pěvecký sbor. Zejména mužáci zpívali seč mohli, takže se beseda nakonec změnila spíše ve zpívání u cimbálu. Květnová noc byla vlahá a zpěvy se pod klenbou hvězdného nebe na pozadí impozantní hradní architektury jen rozléhaly. Tím spíš, že hradní vintotéka sytila hlasy dobrými víny. Suma sumárum, akce úspěšná a příjemná. v.š.

Jubilanti

Jitka Vízdalová	8. 5. 1923 - 80 let
Ing. Jaroslav Ungerman	31. 5. 1943 - 60 let
Mgr. Jarmila Zobačová	5. 6. 1953 - 50 let
Ing. Zdenka Škollová	13. 6. 1923 - 80 let
Ing. Jarmila Davidová	27. 8. 1933 - 70 let
Růžena Krčmařová	10. 10. 1943 - 60 let
Ing. Josef Košík	23. 10. 1953 - 50 let

Všem jubilantům přejeme pevné zdraví, hodně štěstí a spoustu příjemných chvil v kruhu přátel ze Slováckého krúžku.

Z galerie krúžkařů

Po delší době se vracíme k představování význačných členů krúžku. Dnešní příspěvek je věnován Vám všem dobře známému **ING. ROSTISLAVU VIKTORINOVÍ**, t. č. jednomu z mistostarostů.

Narodil se 8. listopadu 1927 v Šardicích jako syn učitele a ruského legionáře. Má dva sourozence. Studium na gymnáziu v Kyjově mu za války přerušilo nucené tzv. totální nasazení, kdy se svými spolužáky a další mládeží vykonával různé zemní práce na území Moravy. Odmaturoval pak v r. 1946 a začal studovat na elektrotechnické fakultě VUT v Brně.

Tehdy ho přivedl do krúžku jeho bratr Mojmir, který v něm působil už za války. Již za studii byl zaměstnán ve Výzkumném ústavu energetickém, kde pokračoval i po promoci v r. 1952. Avšak jeho bratr Mojmir byl v r. 1953 zatčen a posléze odsouzen za protistátní činnost a to podle dobových zvyků znamenalo, že i Rostislav se stal tzv. politicky nespolehlivým. Nastoupil tedy do vojenské základní služby k Pracovní technickým praporům (tzv. černí baroni) a fáral do dolů. Měl však štěstí, Baňské projekty měly nedostatek techniků a tak byl brzy převelen do projekční kanceláře. Po vojně byl zaměstnán v několika brněnských projekčních ústavech, naposledy a dlouho v oddělení ing. Františka Kašnika ve Výzkumném ústavu stavebních hmot, odkud odešel do důchodu.

V krúžku působil nejprve od r. 1946 do 1957, kdy z rodinných důvodů začal docházet jen občas. Natrvalo se vrátil v r. 1974, hned byl zvolen starostou a nahradil tak v lednu téhož roku zesnulého JUDr. Františka Stivara z Korytné. Ve funkci působil pak do r. 1978, což byla ještě kritická doba tzv. normalizace, kdy opět, podobně jako v padesátých letech, hleděli doboví mocipáni na krúžek s nedůvěrou. Starostenské žezlo od něj tehdy převzal Josef Krejčík. Znovu starostoval od r. 1983 do 1987, po té se stal místostarostou a je jím dodnes. Jeho doménou je příprava a organizace Slováckých plesů, což vyžaduje mnoho obětavé práce. Od listopadu 1997 je čestným členem krúžku. Doufáme, že ještě dlouho bude patřit k těm našim příslušníkům neaktivnějším.

JMK

Rost'a Viktorin (vlevo) s bratrem Mojmirem (1987)

Na Slováckém plese (2001)

Vinařský den slováckých krúžků

Tak by se také dalo nazvat další z tradičních setkání Slováckých krúžků z Prahy, Brna a Bratislavy, tentokrát v režii pražského krúžku, které se uskutečnilo v sobotu 3. května. A protože za místo konání zvolili pražští krúžkaři Znojmo, mohli jsme od Grandu s téměř naplněným autobusem odjíždět až v poledne. Pravda, nejstarším věkovým průměrem účastníků setkání se většinou mohou bezkonkurenčně "pochválit" Bratislaváci, ale tentokrát jsme je zřejmě trumfli. Z naší chasy se totiž setkání nezúčastnil nikdo – setkání kolidovalo s hody v Dolním Němčí, a tam chasa nemohla chybět, vždyť náš bývalý stárek Martin Matuš tam byl jednou z hlavních postav...

Cestou do Znojma se stavujeme ještě v Hlubokých Mašůvkách, nejdůležitějším poutním místě na Znojmsku. Významné je v poslední době i tím, že v něm náš krúžkař, archeolog Zdeněk Čižmář, v místě již dříve známého neolitického sídliště, odkryl pozoruhodný neolitický útvar – rondel, kruhový příkop vyhloubený kolem kultovního místa tamních neolitických osadníků. Mohli jsme se tedy před tím, než jsme se cele oddali krúžkařským radovánkám, seznámit s touto pozoruhodnou památkou (a do autobusu odnést trochu bláta z rozmáčené polní cesty), tím spíše, že jsme s sebou měli průvodce nad jiné povolání, krúžkaře doc. Martina Olivu z Moravského muzea, který o rondelu i životě neolitických lidí mohl na místě podat vyčerpávající informace.

Z Hlubokých Mašůvek (které jsou vskutku hluboké, jsa založeny v kotlině) to již je do Přímětic, kde jsme měli sraz s ostatními krúžkaři, skutečně jen nedaleko. Proč právě zde? Protože se v tomto dnes již znojmském předměstí, známém také z působení vynálezce bleskosvodu Prokopa Diviše, nachází proslulý Křížový sklep, jenž je v současné době jednou z vinařských provozoven (a také atrakcí) znojmského vinařského podniku Znovín. Nu a Znovín je, mj., také sponzorem pražského krúžku. Není tedy divu, že pražští krúžkaři proto tentokrát pojali setkání více než vinařsky.

Po nezbytném bujarém přivítání, plném objímání, líbání a potřásání rukou, již sestupujeme do útrob sklepa. Stavba je to skutečně pozoruhodná. Založili ji v 18. století "otcové jezoviti" skutečně velkoryse – v půdorysu kříže, jehož jedno rameno – hlavní chodba – je dlouhé 110 metrů a deset metrů široké, příčná chodba pak 56 metrů. Trojitá klenba sklepa má mimořádnou akustiku, kterou jsme hned vyzkoušeli, jak jinak než písní "Píme vínečko, dobré je..." A je ho tady v obrovských sudech a nově také v nerezových tancích, skutečně požehnaně. Po celou dobu setkání se nám věnuje předseda představenstva Znovínu ing. Milan Jurčeka, který také podává patričné informace o vínech, které máme možnost ochutnat, v křížovém sklepě s námi pobývá (a zpívá) i ředitel podniku ing. Pavel Vajčner, původem Strážničan. Již první ochutnávky dávají tušit, že chuťové buňky milovníků vína nepřijdou při letošním setkání zkrátka.

Po "rozjezdu" v Přimětčicích odjíždíme do reprezentačního sídla firmy, vybudovaného v bývalém premonstrátském klášteře v Louce. Klášter, po letitém působení armády (klášter byl zrušen již Josefem II., kdy odtud také byla převezena na pražský Strahov známá premonstrátská knihovna) více než zdevastovaný, je v jedné své části alespoň základně rekonstruován a uzpůsoben pro vinařskou turistiku. Měli jsme se o tom záhy přesvědčit i sami při posezení ve velkolepé síni opatřené štukovou výzdobou. Ještě předtím však sestupujeme do zdejších klášterních sklepů, v nichž má Znovín uloženo více než milion lahví vína ze své produkce. Aprávě zde přicházejí při degustaci na řadu i vína přívlastková a archivní. Myslím že z vlídných prostor klášterního sklepa se chtělo jen málokomu.

O rozprouzení nálady při setkání ve štukovém sále se postarala znojemská dětská muzika (a dlužno podotknout, že se činila, letos čtyřiaosmdesátiletý strýc Pavlík, bezesporu nejstarší krůžkař na setkání, neodolal a hned zpočátku ji prověřil několika verbuňky, při nichž si také zacifroval), a poté převzala žezlo mladá muzika z pražského krůžku. Pravda, hraje brilantně, ale přece jenom, ty "táhué", o něž má zájem asi čtyřicítka zpěváků ze všech krůžků, nezná (je to ostatně problém většiny mladých muzik, které znají množství písní ke všem druhům "sedláckých", tedy točených párových tanců, často se dokážou pochlubit i "kousky" odjinud, zejména populárními hory rumunskými, doprovodit táhlé jim však činí problém. To zřejmě přichází až s věkem). A tak zpěváci odcházejí na chodbu a klášter se začne rozléhat hrdinským zpěvem z desítek mužských hrdel. A vzali jsme to od Podluží, přes Kyjovsko a Dolňácko až na Horňácko, kde jsme se ve výškách, dlouhodobě jen stěží zvládnutelných, zadrželi nejdéle. Myslím, že jsem si na žádném z dosavadních setkání krůžků, a to jsem se zúčastnil téměř všech, takto nezaspíval (a dokonce se naučil i pár písní, které jsem do té doby znal jen velmi zběžně!). Těžko odhadovat, ale tato neopakovatelná zpěvácká seance trvala jistě déle než dvě hodiny... Hlasy by při tom již jistě dávno odešly, nebýt "sponzorského" vína ze Znovínu, připraveného v širokém výběru v množství zcela jistě nezvládnutelném. Prý jsme měli k dispozici 500 sedmiček. Tak to ovšem byl úkol nad krůžkařské síly...

Mezitím se v sále tančilo, došlo i na tradiční bratislavské kolečko s harmonikou, kdy se zpívají ty "krůžkařské", aby si tak na své přišly i zpěvačky, které jinak mužáci do příležitosti nepustí. Když jsem se rozhlížel po hemžení v sále, nemohl jsem si stále srovnat, že to folklórní mraveniště se mohlo vejít do tří autobusů. Nu a pak již byl čas se rozloučit. Slzy v očích, potřásání pravicemi i sem tam nějaké ty polibky, pravda, loučení se vždycky protahuje na více než půl hodiny... Dá-li Bůh, tak za rok zase, tentokrát v režii Bratislaváků. Ale předtím ještě na našem výročí v listopadu, kdy si v Besedním domě připomeneme 95. výročí založení krůžku, a také na plesích, a ve Strážnici a ve Velké... Neloučíme se nadlouho. Díky Pražáci, bylo to velkolepé.

Václav Štěpánek

Daj mňa Bože na ty Kopanice.

To jsou slova jedné lidové písně a předznamenávají též téma tohoto článku. V našem seriálu putování Slováckem se čtenáři mohli seznámit s několika slováckými dědinami. (naposledy to bylo Dolní Němčí -v Krůžkozoru č. 57, Moravská Nová Ves v Krůžkozoru č. 59 a Korytná v Krůžkozoru č. 60) Těď nás tedy čeká poněkud větší sousto a to hned v podobě celé oblasti Moravských Kopanic.

Při vyslovení tohoto názvu ihned každý ve folkloru alespoň elementárně znalý posluchač ví, která je to oblast a kde se přibližně nalézá. Toto označení ovšem v sobě skrývá možnost spornosti. Z hlediska historického tento název totiž není přesný, protože v minulosti existovaly kopanice u mnoha moravských vesnic a proto se pro označení sídlištních formací v této oblasti v dřívějších dobách, zejména ze strany státních úřadů, užíval název Hrozenkovské kopanice. Takovéto označení však na počátku dvacátého století ztratilo svůj reálný základ. Nás však dominantně zajímá etnografické hledisko, a mezi národopisnými pracovníky se ustálilo pojmenování Moravské kopanice a plně postihuje oblast z kopanic vzniklých vesnic ve střední části Bílých Karpat při hranici moravskoslovenské, jejichž materiálně-duchovní kultura se odlišuje od okolních oblastí.

Tak jako u jiných oblastí by bylo možné vést spory o určení hranic regionu Moravských Kopanic a sousedních regionů. Které jsou tyto národopisné oblasti? Na západě sousedí Kopanice z Uherskobrodským Dolňáckem, na severu s oblastí Luhačovského Zálesí, na východě a jihu je to oblast Trenčanská. V rámci regionu Moravských Kopanic musíme kromě vlastního území vymezit též přechodné oblasti. V těchto přechodných oblastech se pak projevuje různá míra intenzity prolinání, které ztěžuje jejich zahrnutí do souboru lokalit přechodové oblasti. Z vesnic na Moravské straně by šlo především o vesnice Stráni, Korytná, Březová, Bystřice, Komňa, Krhov a Bzová.

Vlastní "jadrová" oblast Moravských Kopanic je tvořena pěti obcemi. Střediskem oblasti je obec Starý Hrozenkov (ve starší literatuře též Hrozinkov) ležící na hlavní cestě z Uherského Brodu do Trenčína. Dále pak sem přináležejí obce, které se konstituovaly na počátku 20. století z kopanic původně administrativně přináležejících k této obci. Jsou to obce Lopeník, Vápenice, Vyškovec a Žitková. V případě čtyřech posledně jmenovaných obcí je však i dnes velmi obtížné hovořit o obci, neboť ty jsou tvořeny samostatnými usedlostmi roztroušenými po katastru obce. Navíc každá významnější usedlost, nebo pospolitost usedlostí měla své vlastní jméno.

Historie osídlování a kolonizace kopanic

První zmínka o Starém Hrozenkově pochází z roku 1261 a jde o "falzifikát" zakládací listiny vizovského kláštera, kterému je obec zvaná Vysoká Lhota na Hrozenkovském potoce darována. O sto let později se území Kopanic stává majetkem pánů ze Šternberka, kteří drží v prostoru jihovýchodní Moravy rozsáhlé statky, mimo jiné i hrad Nový Světlov, který se pak až do roku 1848 stane pro obyvatelstvo kopanic sídlem jejich vrchnosti. Ves několikrát zpustla a byla znovu vysazena. Poslední a již úspěšný pokus byl učiněn před rokem 1598, kdy k tomuto roku uvádí urbář panství Nový Světlov 8 gruntů, které jsou dočasně osvobozeny od platů a robot. Ani následující vývoj však nebyl nikterak klidný. V roce 1605 a 1606 vyplenily a zpusťily pomezí nájezdy Bočkajovců. Obec Březová byla v roce 1621 vypleněna vojsky Gábora Bethlena. V roce 1664 vpadla na Moravu právě přes starohrozenkovský a straňanský průsmyk turkotatarská vojska. Roku 1683 pak opět hrozenkým průsmykem vpadli na Moravu Kuruci a v prvních desetiletích 18. století zase vojska Rákocziho. Vpády těchto armád však představují pouze jednu z forem, již se projevovalo neklidné zemské sousedství. To se projevovalo neustálými spory o vedení zemské hranice a to nejen v oblasti Kopanic, ale po celé délce hranice. Nejsurovějším projevem těchto územních sporů byly násilné akce, jako například roku 1615 kdy poddaní z beckovského panství vypálili Březovou. O složitosti této problematiky svědčí fakt, že tyto hraniční spory nejsou dodnes uspokojivě vyřešeny (viz problematika

vytyčování hranice po roku 1993).

Kopaničářská kolonizace, která zalidnila moravsko-slovenské pomezí, je nejmladší z kolonizačních vln, které osazovaly dosud pusté oblasti našeho území. O původu osídlenců nepanuje doposud jednotný názor, je však pravděpodobné, že se jedná o dosídlence z východu, jak to dokazuje několik teorií. K největšímu rozvoji osídlení nastává v druhé polovině 18. století, kdy se kromě dozrívání kolonizační vlny začíná realizovat i vnitřní domkařská kolonizace. Nebylo totiž již nadále možné, aby všechno obyvatelstvo vesnice, které přibývalo přirozenou reprodukcí, zabíralo další půdu, protože již nebylo dostatek volných ploch. Rozrůstající se rodiny tak žily společně v chalupách držitelů usedlostí, či si budovaly skromné samostatné stavby v rámci stávající rozlohy usedlosti. Mluvíme pak o tzv. hoferech, domkařích a společnících. Domkařská kolonizace se rozvíjela natolik, že v roce 1729 rozhodl kníže Kounic vybudovat poblíž Březové osadu zvanou Olšovec, která později splynula s Březovou.

O době vzniku okolních kopaničářských obcí neexistují přesné historické zprávy. Popelka uvádí jako první samostatnou kopaničářskou obec Lopeník, který se ustavil v roce 1791.

Náboženský vývoj této oblasti byl taktéž velmi spletitý a plný historických zvrátů. První fara v oblasti je doložena ve Stráni v roce 1359. Ta posléze zanikla v 16. století pro rozšiřující se utrakvismus. Reformační učení zde mělo silnou pozici i díky snadné podpoře z druhé strany hranice a to zejména díky silné obci exulantů. Aby bylo tomuto vlivu zamezeno, byla v Hrozenkově v roce 1692 zřízena jezuitská stanice. Roku 1774 se Hrozenkov konstituuje jako plně samostatná obec, neboť tohoto roku je postaven kostel a zřízena fara. Na Kopanicích i přes zrušení poddanství se udržely až do devadesátých let feudální vztahy pro finanční závislost obyvatel této oblasti na své dřívější vrchnosti. Kvůli nepříznivým podmínkám bylo mnoho Kopaničářů nuceno chodit za obživou do světa, zejména na sezonní práce na Hanou, do Rakouska a do Uher. Pozvolné zlepšování životní úrovně obyvatelstva Kopanic je spojeno s vybudováním silnice z Uherského Brodu do Trenčína a zavedením pravidelného spojení.

Kroje

Kopaničářský kroj je možno též označit jako starohrozenkovský, neboť jeho užívání se omezovalo na Starý Hrozenkov a přilehlé kopanice. Svým charakterem se tento kroj blíží spíše kroji slovenskému než moravskému, což je pochopitelné jak z hlediska historického, tak i geografického. Jako všední kroj nosily ženy obnošené součástky svátečního šatu. Základní součást mužského svátečního kroje tvořily nohavice. Starší bývaly zhotovované z bílého sukna zdobené černým nebo modrým šňůrkováním. Mladší variantou jsou pak tmavé (černé) nohavice s

modrým šňůrkováním (ovlivněni uherskobrodským Dolňáckem). Jako všední kroj se místo nohavic nosily konopné gatě. Košile všedního kroje bývala z hrubého plátna s otevřenými rukávy. Sváteční košile bývala z jemnějšího plátna s uzavřenými rukávy. V předu měla tzv. punt, který byl vyšívaný červenou, modrou a černou barvou. Dalším vyšívaním zdobenými součástkami byl nízký, stojatý límeček, zápěstní lemůvky a v nadloktí bývalo přes rukáv zpravidla vyšito pět proužků. Košile se zavazovala u krku šňůrkami. Kordula (prucel) bývala černomodrá a vzadu byla zdobená vyšitým tulipánovým vzorem. Dalšími ozdobnými prvky bylo šňůřečkování a dvě řady gombíků zpravidla po deseti. Halena s hazuchů se nosívala při chladnějším počasí a nosili ji i ženy stejně jako v Březové, které si ji přepásávali navíc ještě tzv. sakem. Bývala ušita z bílého sukna, zdobena černě, červeně a zeleně. Širůšek byl neveliký s nadzvedlými okraji se zdobením. V zimě muži nosili kožuch do pasu, zdobený červenými kůžičkami, přes který se případně nosila ještě halena. Jako obuv se nosily buď tvrdé holínky nebo kožené krpce. V tom případě se používaly i pletené bíločerně zdobené pančochy, které sahají do půli lýtek a pokud se nosí spolu s nohavicemi jsou přetahovány přes nohavice. V zimě se přes pančochy natahovaly ještě tzv. ovlaky.

Ženský kroj se skládal z dlouhého konopného rubáče, dále z leknice, která byla spojení fěrtochu a kordule v jedno. Spodek byl hustě navrapený a obdobně jako velický fěrtoch sahala do půli lýtek. V límci je leknice zdobena barevným vyšívaním. Další součástí ženského kroje je životek, jehož spodní kraje se svazují pod řadry šňůrkou nebo pentličkou. Další součástí kroje jsou rukávce, které se oblékají pod životek narozdíl od jiných oblastí. Taktéž jsou delší než všude jinde na východní Moravě a sahají až po loket. Rukávce nejsou příliš nabírané (baňaté) a jsou zdobené vlnou nebo hedvábím zejména na náramcích a na límečcích rukávců. Kordula zde není a je zastoupená výše popsaným životkem. Zásčera (fěrtůšek) je rozmanitého rázu. Zpravidla jsou v prostředku půlené s umělým švem. Jsou zdobené jednoduchým barevným vyšívaním zpravidla černé a černomodré barvy. Někdy byly zakončené na dolním okraji úzkou krajkou (dnešní zásčery souboru Kopaničár). Zásčery se zavazují širokými barevnými tkanými stuhami "tůčky" na mašli vpředu. Mimo to se ovazují ještě výše zmíněným sakem, což je červený opasek zakončený na konci trapečky, které visí vzadu na kroji. Takovéto saky dříve nosívali i muži a svého času se nosívaly na celém Slovácku. Na hlavě ženy nosívaly turecké červené nebo tmavě květované šátky (ručníky). Posléze se začaly nosit i malé šátky pod bradu. Podle způsobu vázání šátku bylo možné určit stav konkrétní ženy. Děvčata jej vázala vzadu v týle tzv. "na babušku", vdané ženy je vázaly na tzv. "zaušníčky" a přitom nosily vlasy upravené do obálenky. Dříve ženy nosívaly i čepce, hlavně tehdy, když nosily na hlavě šátky. V zimě se přes šátku nosil tzv. "obrus". Jde o bílý kus plátna na prsou překřížený, jehož konce se zastrkávaly na zádech za sak. Sváteční kroj býval doplňován o další součástky, které se však úzce vázaly na

určitý obřad. Nejtypičtější jsou tyto doplňky pro kroj ženicha a nevěsty: "péro" a kytice u ženicha, u nevěsty pak věneček, prosceradlo úvodnické, pártá a další.

Typickým tancem pro oblast Moravských Kopanic který se uchoval až do současné doby, je točivý tanec nejčastěji zvaný jako hrozenská. Je vázán na velké množství tanečních písní. (viz četné sbírky písní z této oblasti). Sběr písní představuje rozsáhlou problematiku která by jistě zasluhovala samostatný článek a proto se jí nebudu zabývat. Tanec samotný je možné rozdělit do několika částí. Dalším typickým tancem, který pronikl na Kopanice ze slovenské strany a konstituoval se do místně charakteristické podoby, je čardáš. Přitom můžeme na Kopanicích zaznamenat hned několik variant tohoto tance. Poměrně zajímavým faktem je, že se nám z oblasti Kopanic nezachovaly zmínky o tzv. zbojnickém tanci, i když jej známe z lokalit blízkých. Rovněž o verbuňku nemáme z Kopanic žádné zmínky. Z oblastí vymezených v přechodné oblasti Kopanic je potřeba zmínit březovskou sedlckou, ale zejména charakteristické tance pro Strání, známé jako Straňanská (točivý párový tanec) a mečový fašankový tanec zvaný Podšable. K tancům na Kopanicích hrávala gajdošská muzika nebo pouze gajdy, případně malá hudecká muzika. Více se o tancích a další literatuře na tuto problematiku dozví dychtivý čtenář spolu s ukázkami těchto tanců z videokazety Lidové tance z Čech, Moravy a Slezska, díl VII, Slovácko 1 část, spolu s příloženou brožurou.

Stavby

Způsob bydlení a stavební materie je úzce spjat se způsobem života zdejších lidí a v celé své složitosti je součástí etnografického studia. Vlastní existence a umístění domu je úzce svázáno s pluzinou, která ovlivňuje nejen dispozici domu, ale i strukturu a charakter uspořádání celé obce, jak to dokládají srovnávací studie katastrálních map.

Pro lokaci místa stavby budoucího domu byla primárním určovatelem voda. Poté svou roli sehrávaly i vyježděné cesty a chodníky a též možnost dostat co nejpočetněji úrodu z pole a chlévskou mrvu na pole. Úprava stavebního místa byla poměrně jednoduchá pomocí motyky a na vytvořené "rovnicí" se kopaly jen mělké základy. S průběhem stavby domu byly spojeny též různé magické a pověrečné praktiky jako svěcení základu, vazbová ohánka nebo obveselování stavby.

Stavební materiál byl prodříván poměrům na Moravských Kopanicích. Zejména dostatek především listnatého dřeva vytvářel příznivé podmínky pro stavbu roubených budov. Toto dřevo bylo povětšinou získáno vykloučením nově osídleného pozemku. Geologické predispozice oblasti též ovlivňovaly užívání kamene pro stavbu (zejména kamenného podrovnání pod dřevěné konstrukce staveb, pro odizolování od půdní vlhkosti). Dřevo a kámen však nebyly jedinými materiály,

ale stejně jako v jiných oblastech se i zde užívalo ke stavbě jilu, nikoliv však v takové míře jako v oblastech úvalu. Nejčastěji se jilem prováděla svrchní úprava budov, kdy směsí mechu a trav vyplněné spáry v dřevěné konstrukci domů zamazávali jílovitou hmotou. Ovšem i zde je možné se setkat s užitím jilu jakožto dominantního stavebního materiálu při stavbách technikou tzv. nabíjení, či v podobě nepálených cihel, tzv. kotovic. Domy z nepálených cihel se začaly stavět na konci 19. a počátku 20. století. Technika výroby nepálených cihel se nikterak nelišila od ostatních oblastí Slovácka. Jako střešní krytina se užívalo převážně došků zhotovených z režné slámy, v případě jejího nedostatku se došky zhotovovaly i z osekáného dubového proutí. Způsoby přichycování došků k tzv. kresným latím bývaly dva podle postavení došku a místa jeho uchycení. Jen nejvýznamnější stavby se mohly pochlubit šindelem. Postupem doby se začaly původní střešní krytina nahrazovat plech, eternit a posléze pálená krytina. Tvarování střechy bylo buď sedlové nebo valbové, podle charakteru stavby a užití stavebního materiálu, s poměrně ostrým sklonem, aby se tak usnadnilo klouzání sněhu po střeše a nehrozilo její prolomení. Na konec střechy se pak kladly tzv. prjévesy, které bránily jejímu poškozování větrem.

Kopenice v r. 1910

Roubené domy si stavěli zpravidla majitelé sami, u staveb s dominancí jilu se již účastnil tzv. majstr, což byl stavitel samouk, který vedl stavbu.

Samostatnou otázkou představuje stavební dispozice objektů. Můžeme se zde setkat s dvouprostorovou dispozicí domu složeného z hospodářského prostoru

(pitvor) a obytné jizby. Jinou variantou je oddělená samostatná obytná místnost a u mladších staveb i trojprostorová dispozice. Bylo by jistě záhodno pohovořit o topeništi a celkovém uspořádání vnitřního prostoru obydlí, ale pro rozsáhlost se této problematice raději vyhneme. Specifikem této oblasti, které se zde na rozdíl od jiných oblastí Slovácka udrželo až do minulého století, jsou chalupy bez komínů, pouze s tzv. sopúchy. Spolu s obydlím byly ve "shluku" též různé hospodářské budovy. Celkový vzhled usedlosti této oblasti dotvářel specifický způsob uložení sena.

Hospodářství

Přirozeně nejstarším způsobem získávání potravin byl sběračský způsob. Kopaničáři měli též povinnost vůči vrchnosti sbírat a odevzdávat jí některé druhy volně rostoucích plodin. Znalost rostlin a jejich užití představovala důležitou složku v lidové kultuře. Bylo by možné věnovat rozsáhlou stať této problematice, ale to není účelem této práce. Do této kapitoly spadá též otázka lovu divoké zvěře, která měla často podobu "pychu", jak nás o tom informují četné zápisy vrchnostenské trestní agendy. Problematické je stanovení významu lovu divoké zvěře a jejího podílu ve stravě zdejšího lidu.

Pěstování rostlin je základem získávání poravin a surovin pro další výrobu. Do konce 19. století zde existovalo trojpolní hospodářství s úhorem. Hlavními plodinami, které se zde pěstují, jsou mezi obilninami rež, pšenice, jejich směs zvaná suržice a pohanka. Dále pak pro tuto oblast charakteristické brambory (kartofle), řepa a zelí, na menší záhonky též hrách, fazole a kukuřice (turkyň). Neméně důležité bylo i pěstování technických plodin konopí a lnu. Klimatické podmínky zdejší oblasti však skýtají lepší podmínky spíše pro pěstování ovocných stromů, které se vyznačovalo velkou odrůdovou pestrostí. Dnes je proto jednou z projektů realizovaných v oblasti Bílých Karpat snaha o zaznamenání a udržení původních karpatských odrůd. Nebudu se zde vůbec zabývat sledem jednotlivých zemědělských prací a jejich postupy.

Základním způsobem zpracování rostlinné produkce pro uskladnění bývalo sušení. Vedle tohoto způsobu se však některé trvanlivé odrůdy ovoce uskladňovaly také ve slámě či v obilí, kde vydržely až do jara. Dalším druhem konzervace bylo kvašení. Tímto způsobem se zpracovávalo zejména zelí, obdobně jako v jiných oblastech Moravy. Takto zpracované zelí představovalo hlavní zdroj potravy v zimních měsících. Při zpracování masa dominovalo uzení a sušení. Brambory se uchovávaly v jamách. Obdobně se dříve uskladňovalo i obilí, ale posleze se ukládalo v tzv. súskoch.

Hlavním zdrojem obživy zdejšího lidu však byl chov hovězího dobytka a ovcí. Starost o jejich pastvu ležela především na bedrech dorůstající mládeže a starců. Nuznější hospodáři, kteří si nemohli dovolit vlastnit nějaký dobytek, si brávali

dobytek tzv. "na přichovek". Kromě obchodu s místním dobytkem na Kopanicích silně kvetl též ilegální obchod s pašovaným dobytkem ze Slovenska a Uher. Z drobného domácího zvířectva se chovali "zajáci", z drůbeže slepice, méně pak husy a kačeny.

Protože zemědělská výroba byla základním prostředkem zajištění obživy obyvatel, byla spojena se spoustou pověrečných a magických obřadů a zvyků.

Strava

Pokrmu na Moravských Kopanicích bývaly poměrně jednoduché. Základem stravy byla zejména v zimním období polévka, která tvořila snídani, oběd i večeři. Základem vařených jídel byla kapusta (zelí) a zemáky (brambory). Oblíbeným jídlem byla též pohanková kaše, či drobky. Chleba býval záležitostí spíše sváteční a byl nahrazován tzv. osuchy z hrubé mouky a rozvařených brambor a řepy. Maso bývalo podáváno jen o zvláštních příležitostech a bylo určeno především na prodej. K obřadním příležitostem a výročím se vařivávaly tzv. půčky. I u stravy se setkáváme s magickou rovinou jednotlivých pokrmů a jejich rituálním určením s přesahem do dalších oblastí života Kopaničářů (křížování medem a pod.). Z obřadního pečiva takovouto roli sehrával zejména výroční koláč (svatební, novoroční apod.). Jídlo bývalo též užíváno jako forma čestného daru. Příkladem toho může být tzv. krsenie, které několikrát ve stanoveném pořadí nosili příbuzní a kmotra šestinedělce.

Z nápojů, které se zde vyskytovaly, jmenujme bylinné čaje, různé ovocné šťávy a v neposlední řadě různé nápoje na bázi lihu. Zvláště oblíbené a pro tuto oblast typické je vaření tzv. žmolkovice nebo též poslinek.

Literatura a prameny

Jančář Josef: Materiální kultura Moravských Kopanic, diplomová práce, Brno 1958

Souček Jan: Představy spojené se smrtí člověka, se zemřelými a pohřební obřad na Moravských Kopanicích, diplomová práce, Brno 1969

Štěpánková Dagmar: Žitkovské bohyně. Magie na Moravských Kopanicích, diplomová práce, Brno 1993

Čubíková Jana: Kopaničářský zpěvák Ladislav Gabrhel, diplomová práce Brno 1993

Rychnovský Jan: Problém geografické mobility Moravských Kopanic státní práce, Brno 1945

Rychnovský Jan: Činitelé sociální mobility na Moravských Kopanicích, zejména hospodářství, disertační práce, Brno 1949

Popelka Pavel: Příběhy v písniích vyzpívané. Lidové balady z Moravských Kopanic, Uherský Brod 1995

Vozár, V.: Bojkovicko uherská brána do Moravy. Kapitoly o stycích českouherských v století 17. a první polovici století 18. I,II. Brno

Niedrle: Moravské Slovensko

Lidové tance z Čech, Moravy a Slezska.

Doslov

Celý tento článek je pouze letným nástinem problematiky a nebylo tedy ani možné, abych se podrobněji věnoval jednotlivostem a obsáhlejším popisům. Jistě by si a to nejen tato oblast zasloužila větší pozornost i na stránkách Krůžkozoru. Doufám, že tento článek vyprovokuje další krůžkaře k popisu dalších oblastí nebo podrobnější rozpravě o některých jednotlivostech s cílem poučení ostatních a vzájemným obohacením naší činnosti.

Přemek Janík

Krůžkozor - vydává Slovácký krůžek v Brně. Vychází zpravidla čtyřikrát ročně.

Je též publikován na internetové adrese www.kruzek.cz

Odpovědný redaktor a grafická úprava Ing. Jiří Raštica

*Příspěvky zasílejte na adresu Slovácký krůžek v Brně, P. O. Box 713, 663 13, Brno
nebo je předejte členům výboru. Náklad 170 výtisků.*
